

BUXGALTERIYA HISOBIDA AXBOROT TIZIMLARI

RAJABOYEV SH. SH

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,

axborot texnologiyalari kafedrası

Nasimov Bekzod Utkurovich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

iqtisodiyot fakulteti talabasi

Annotatsiya: Zamonaviy davrda global miqyosda barcha sohalarda kuzatilayotgan innovatsion rivojlanish jarayonlari buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot tizimiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, axborot texnologiyalarining izchil va tez sur'atlarda taraqqiy etishi mazkur yo'nalishda tub o'zgarishlar yuzaga kelishiga olib kelmoqda. Dastlab axborot texnologiyalarining shakllanishi elektron hisoblash mashinalarining yaratilishi bilan bog'liq bo'lgan bo'lsa, bugungi kunda internet infratuzilmasining kengayishi, zamonaviy dasturiy mahsulotlarning rivojlanishi hamda raqamli ma'lumotlar bazalarining joriy etilishi natijasida ushbu soha yangi va yuqori bosqichga ko'tarildi. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi buxgalteriya hisobida axborot tizimlarining o'rni va ahamiyatini o'rganishdan iborat.

.Kalit so'zlar: *Buxgalteriya hisobida axborot tizimlar, buxgalteriya axborot tizimlari,*

raqamlashtirsish, raqamli axborot

Kirish

Axborot tizimi – bu axborotni yig'ish, saqlash, qidirish, tahlil qilish va undan samarali foydalanish imkonini beruvchi, tizimli ravishda tashkil etilgan axborot resurslari, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va aloqa vositalarini

o‘z ichiga olgan kompleksdir. Bunday tizimlar axborot oqimini tartibga soladi, ma’lumotlarni boshqarishni osonlashtiradi hamda foydalanuvchilarga axborotdan tez va ishonchli foydalanish imkoniyatini yaratadi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya axborot tizimlari tubdan yangilanib, an’anaviy hisob yuritish usullaridan zamonaviy, avtomatlashtirilgan tizimlarga o‘tmoqda. Bugungi kunda sun’iy intellekt texnologiyalari, bulutli hisoblash tizimlari, katta hajmdagi ma’lumotlarni qayta ishlashga mo‘ljallangan Big Data texnologiyalari hamda blokcheyn kabi innovatsion yechimlar buxgalteriya amaliyotiga keng joriy etilmoqda. Ushbu texnologiyalar yordamida kundalik moliyaviy operatsiyalar tezkor, aniq va ishonchli tarzda amalga oshirilmoqda, bu esa korxonalar faoliyatining samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda. Buxgalteriya dasturiy mahsulotlari orqali hisobotlarni avtomatik tarzda shakllantirish va tahlil qilish, soliqlarni hisoblash, xodimlar maoshini hisoblash, moliyaviy harakatlarni va boshqa ko‘plab yuritiladigan jarayonlarni bir tizimda amalga oshirish qobiliyati mavjud. Shuningdek, ayrim yirik kompaniya va tashkilotlar o‘z ehtiyojlari, biznes uslublari yoki yo‘nalishlariga ko‘ra individual dasturiy mahsulotlarni ishlab chiqishmoqda [3]

Asosiy qism:

Axborot texnologiyalarini buxgalteriya hisobida joriy etishning eng dolzarb yo‘nalishlaridan biri — bu avtomatlashtirilgan buxgalteriya tizimlaridan foydalanishdir. Ushbu tizimlar korxonaning barcha moliyaviy operatsiyalarini yagona axborot maydonida birlashtirib, hisob-kitob jarayonlarini tezkor va yuqori aniqlikda amalga oshirish imkonini beradi. Xususan, daromad va xarajatlarni qayd etish, xodimlar mehnatiga haq to‘lashni hisoblash, soliq majburiyatlarini aniqlash kabi muhim jarayonlar maxsus dasturiy ta’minot yordamida avtomatik tarzda bajariladi. Natijada inson omiliga bog‘liq xatolar sezilarli darajada kamayadi, ma’lumotlarning ishonchliligi ortadi hamda ish jarayonlarining umumiy samaradorligi yanada oshadi. Buxgalteriya tizimida zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Xususan,

elektron hujjat almashinuvi, raqamli imzo, elektron soliq hisobotlari, onlayn nazorat tizimlari hamda bulutli saqlash xizmatlari amaliy faoliyatga keng tatbiq etilmoqda. Bunday innovatsion yechimlar hujjatlar bilan ishlash jarayonini soddalashtirib, ularning tezkor va qulay almashinuvini ta'minlaydi. Ayniqsa, bulutli texnologiyalar yordamida buxgalteriya ma'lumotlarini masofadan turib boshqarish imkoniyati yaratilgani muhim ahamiyatga ega. Bu esa mutaxassislarga istalgan joydan ishlash, ma'lumotlarga tezkor kirish va ularni yangilab borish imkonini beradi. Natijada tashkilotlarda moliyaviy boshqaruvning ochiqligi va shaffofligi ortib, qaror qabul qilish jarayonlari yanada samarali va tezkor tus oladi [6]. Zamonaviy buxgalteriya tizimlari, ayniqsa ERP (Enterprise Resource Planning) turkumiga kiruvchi dasturiy yechimlar korxonaning barcha bo'limlarini yagona axborot makoniga integratsiya qilish imkonini beradi. Ushbu tizimlar orqali moliyaviy ko'rsatkichlar real vaqt rejimida yangilanib boradi hamda rahbariyat uchun zarur bo'lgan tahliliy ma'lumotlar tezkor shaklda taqdim etiladi. Natijada boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayoni yanada tezlashadi, ularning aniqligi va asoslanganligi ortadi. Axborot texnologiyalarining yana bir muhim yo'nalishi — bu ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash masalasidir. Buxgalteriya hisobiga oid axborotlar maxfiy xarakterga ega bo'lgani sababli, ularni ishonchli himoyalash dolzarb vazifa hisoblanadi. Zamonaviy axborot tizimlarida ma'lumotlarni shifrlash, foydalanuvchilar uchun kirish darajalarini belgilash, shuningdek, zaxira nusxalarini muntazam yaratish kabi himoya mexanizmlaridan keng foydalaniladi. Bu choralar moliyaviy ma'lumotlarning yo'qolib ketishi yoki ruxsatsiz kirish holatlarining oldini olishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, bulutli texnologiyalar ham buxgalteriya hisobida tobora keng qo'llanilmoqda. Bulutli xizmatlar orqali foydalanuvchilar ma'lumotlarni masofadan turib boshqarish, ularga tezkor kirish va yangilash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu, ayniqsa, kichik va o'rta biznes subyektlari uchun katta qulaylik yaratadi. Shu bilan birga, mobil ilovalar vositasida buxgalteriya

jarayonlarini nazorat qilish va boshqarish imkoniyatlari ham kengayib, ish jarayonlarining moslashuvchanligi va samaradorligini oshirmoqda.

Mavzuga oid adabiyodlar taxlili.

Mahalliy hamda xorijiy ilmiy tadqiqotlarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) buxgalteriya hisobiga ko'rsatadigan ta'siri atroflicha o'rganilgan. Xususan, xorijiy olimlar tomonidan olib borilgan izlanishlarda buxgalteriya jarayonlarini zamonaviy texnologiyalar asosida avtomatlashtirish masalalari alohida ahamiyat kasb etadi. Jumladan, R. Drury, H. Horngren va Ch. Turner kabi tadqiqotchilar o'z ishlarida moliyaviy axborot tizimlarining asosiy vazifalari, ularning korxonada faoliyatidagi o'rni hamda bu tizimlar orqali ichki nazoratni samarali tashkil etish mexanizmlarini chuqur tahlil qilganlar. Ularning tadqiqotlari AKTdan foydalanish orqali buxgalteriya hisobining aniqligi, tezkorligi va ishonchliligini oshirish mumkinligini ko'rsatadi. [5]

Taxlil va natijalar.

Bugungi kunda elektron hujjatlar bilan ishlash buxgalteriya tizimining muhim qismiga aylangan. U vaqtni tejaydi, hujjatlar yo'qolish xavfini kamaytiradi va nazoratni kuchaytiradi. Elektron imzo esa hujjatlarning haqiqiylikni ta'minlaydi. Bulutli texnologiyalar buxgalteriya hisobini yanada qulaylashtirib, masofadan ishlash, ma'lumotlarni xavfsiz saqlash va xarajatlarni kamaytirish imkonini beradi. Bu ayniqsa kichik va o'rta biznes uchun foydalidir. Shuningdek, sun'iy intellekt moliyaviy prognozlash, risklarni baholash va firibgarlikni aniqlashda muhim rol o'ynamoqda, Big Data esa katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish imkonini beradi. Biroq, kiberhujumlar, ma'lumotlar o'g'irlanishi va tizim nosozliklari kabi xavflar mavjud. Shu sababli zamonaviy himoya vositalaridan foydalanish zarur. Axborot texnologiyalarini joriy etishda esa kadrlar yetishmasligi, yuqori xarajatlar va texnik infratuzilma muammolari uchrashi mumkin.

Quyidagi jadvalarda an'anaviy va zamonaviy buxgalteriya tizimlari o'rtasidagi farq keltirigan.

1-jadvalda. An'naviy va zamonaviy buxgalteriya tizimlari taqqoslanishi.

Mezoni	An'naviy tizim	Zamonaviy (IT asosdagi tizim)
Hisob yaratish	Qo'lda	Avtomadlashtirgan
Xatolik darajasi	Yuqori	Past
Tezkorlik	Sekin	Juda tez
Ma'lumotlarni saqlash	Qog'ozda	Electron shaklda
Tahlil qilish	Qiyin	Oson va tez

Jadvalda shuni xulosa qilish mumkinki, axborot texnologiyalarni joriy etish 80-90% gacga vaqtni tejaydi, xatoliklarni keskin kamaytiradi, boshqaruv samaradorligini oshiradi.

Xulosa:

Axborot texnologiyalarining buxgalteriya hisobiga joriy etilishi korxonalarda moliyaviy jarayonlarni avtomatlashtirish, tezlashtirish va aniqligini oshirishga xizmat qilmoqda. Avtomatlashtirilgan tizimlar, ERP dasturlari hamda bulutli texnologiyalar hisob-kitoblarni yagona axborot muhitida yuritish, ma'lumotlarni real vaqt rejimida yangilash va masofadan boshqarish imkonini yaratmoqda. Shuningdek, elektron hujjat almashinuvi va raqamli imzo kabi yechimlar hujjat aylanishini soddalashtirib, shaffoflikni oshirmoqda. Shu bilan birga, ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi, bunda shifrlash va zaxira nusxalash kabi himoya choralaridan foydalaniladi. Umuman olganda, zamonaviy axborot texnologiyalari buxgalteriya tizimlarining samaradorligi, ishonchliligi va boshqaruv qarorlarining tezkorligini sezilarli darajada oshirmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shodi o'g'li R. S. BUXGALTERIYADA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI QO'LLANILISHI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2026. – Т. 60. – №. 1. – С. 84-91.

2. Ravshanovich M. B. RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BUXGALTERIYA HISOBI VA MOLIYAVIY HISOBOTNI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH //Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2025. – Т. 59. – №. 4. – С. 265-369
<http://journalss.org/index.php/tal/article/download/12513/12025>

3. Farxodovich, Boronov Bobur. "STAGES OF DEVELOPMENT OF THE INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY SERVICES SYSTEM." Лучшие интеллектуальные исследования 59.2 (2025): 293-298.

4. Botir ogli F. B. AXBOROT TIZIMLARI VA MA'LUMOTLAR HIMOIYASI BO'YICHA QONUNCHILIK //YANGI O'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI. – 2025. – Т. 2. – №. 7. – С. 510-518
<https://phoenixpublication.net/index.php/TTVAL/article/view/3424>.

5. Drury C. M. Management and cost accounting. – Springer, 2013.
<https://books.google.com/books?hl=ru&lr=&id=l2gFCAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR19&dq=Drury+C.+Management+and+Cost+Accounting.&ots=EvDhCAiEnW&sig=5q9ywkkcnsaJhIG3MWr86AyMdr0>

6. Farxodovich, Boronov Bobur, and Rajaboyev Shahboz Shodi o'g'li. "MECHANISMS FOR USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY SERVICES IN THE ELECTRONIC GOVERNMENT SYSTEM OF UZBEKISTAN AND EFFECTIVENESS." Лучшие THEIR интеллектуальные исследования 59.2 (2025): 285-292.